

INLEIDING

‘Significant others’ in de culturele criminologie

Marc Schuilenburg & Dina Siegel

‘Culturele criminologen zouden hun klassiekers nog eens goed moeten lezen en de criminologie terugbrengen in het hart van de sociologie’ – Jock Young

In 2011 verscheen het eerste nummer van het *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, een Nederlandstalig interdisciplinair *peer-reviewed* tijdschrift op het snijvlak van cultuur, deviantie, sociale controle en media. In de redactionele inleiding legde de redactie uit dat tot de oprichting van het tijdschrift was besloten omdat ‘er in Nederland en Vlaanderen zoveel promotie- en ander onderzoek met een culturele insteek op criminaliteit wordt verricht dat het een eigen forum rechtvaardigt’ (Schuilenburg, Siegel, Staring & Van Swaaningen, 2011: 3). Daarnaast speelde een rol dat Nederlandstalige onderzoekers ook over de typisch Nederlandse of Belgische context van hun veldwerk in hun moedertaal wilden schrijven, al was het maar omdat dergelijke zaken voor een internationaal publiek vaak minder interessant of relevant zijn. Het eerste nummer werd tijdens het derde culturele criminologie-congres in oktober 2011 uitgereikt aan de voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Criminologie. Het tijdschrift heeft als ambitie te laten zien dat criminologie veel meer is dan alléén de studie van preventie, opsporing en bestrafing van criminaliteit en overlast. De relatie tussen criminaliteit en culturele en maatschappelijke ontwikkelingen staat in de artikelen centraal en wordt als essentieel gezien om, op basis van verschillende onderzoeksmethoden, betekenis te kunnen geven aan een waaier van criminaliteitsvormen. Cultuur wordt hierbij niet gebruikt in de klassieke betekenis van een zelfstandig werkende kracht; de zogenoemde essentialistische duiding. Ze wordt juist opgevat in een brede en dynamische betekenis, als iets dat door en via mensen én dingen wordt geconstrueerd binnen een maatschappelijke context; de sociaalconstructivistische duiding (Oude Breuil, 2011).

In de afgelopen tien jaar zijn in het *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* themanummers uitgekomen met onder meer onderwerpen als ‘geheim’ (2012), ‘muziek’ (2013), ‘kwaad’ (2014) ‘wetenschappelijk wangedrag’ (2015), ‘drugs’ (2016), ‘superdiversiteit’ (2017) en ‘gevallen helden’ (2018). Een vast onderdeel van het tijdschrift is ‘Significant others’, een rubriek met daarin diepte-interviews met invloedrijke wetenschappers uit het vakgebied. In de sociale wetenschappen is een *significant other* iemand die grote invloed uitoefent op onze opvoeding, socialisatie en het ontstaan van ons zelfbeeld. De term is ontleend aan het symbolisch-interactionisme, een van de theoretische grondstromen van de culturele criminologie. Meer specifiek is de term afkomstig van de sociaalpsycholoog George Herbert Mead en de socioloog Charles Horton Cooley. De Britse crimi-

noloog Jock Young, een van de ‘founding fathers’ van de culturele criminologie, was de eerste persoon die in de rubriek aan het woord kwam (Van Swaaningen, 2011). Andere bekende namen waren onder meer David Garland, Howard Becker, John Braitwaite, Jacqueline de Savornin Lohman, Theo van Boven en Kees Schuyt. In 2019 kwam onder de gelijknamige titel een themanummer uit waarin wetenschappers als Abram de Swaan, Chrisje Brants en Chris Eliaerts werden geïnterviewd, die volgens de redactie van het tijdschrift niet mochten ontbreken in de lijst van *significant others*.

Ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* verschijnt nu deze bundel om de belangrijke rol van het tijdschrift binnen de Nederlandstalige criminologie te vieren. Hierin bieden we alle *significant others* uit de afgelopen nummers nogmaals een podium, om zo hun betekenis voor de culturele criminologie te benadrukken.

Het ontstaan van de culturele criminologie

Zoals bijna alle nieuwe stromingen in de criminologie, vond de culturele criminologie haar oorsprong in de Verenigde Staten. Met de publicatie in 1995 van de klassieker *Cultural Criminology* (Ferrell & Sanders, 1995) deed deze nieuwe theoretische en methodologische denkrichting haar intrede in de Angelsaksische academische wereld. In dit boek en in het gelijknamige artikel van Jeff Ferrell (1999) wordt benadrukt dat de stroming is voortgekomen uit de kritische tradities in de sociologie, criminologie en culturele studies, met de overeenkomst dat deze tradities zich richten op het verstaan van deviant of afwijkend gedrag en de controle ervan. Een belangrijke reden voor het ontstaan van de culturele criminologie is dat in de laatste decennia de culturele context waarin deviant gedrag zich voordoet, flink is veranderd. Zo kenmerkt onze ‘laat-moderniteit’ zich enerzijds door snelle economische, technologische en culturele veranderingen en anderzijds door een toenemende onzekerheid, risico’s in het dagelijkse leven en een sterke behoefte aan controle. In deze context is ook de betekenis – zowel in kwantitatieve als in kwalitatieve zin – van criminaliteit sterk veranderd. Er is sprake van een daling én een verschuiving van criminaliteit naar meer onzichtbare vormen. Tegelijk is er behoefte aan meer diepgaande empirische kennis van laatmoderne ontwikkelingen, waarbij het de vraag is of met de ‘klassieke’ theorieën de huidige veranderingen op het gebied van criminaliteit en criminaliteitsbeheersing goed kunnen worden verklaard (Siegel & Zaitch, 2015; Schuilenburg, Staring & Van Swaaningen, 2018).

Aan het begin van de jaren 2000 maakt de culturele criminologie de spreekwoordelijke oversteek van de Verenigde Staten naar Europa, met name naar Nederland en België, waar het criminologische landschap van oudsher groot en breed is. Nederlandstalige culturele criminologen beginnen zich te identificeren met hun Angelsaksische collega’s in hun focus op cultuur, de keuze voor bepaalde onderzoeksmethoden, en met hun kritiek op de dominantie van de beleidsgerichte criminologie, waarin de grote vragen uit de sociale wetenschappen nog maar nauwelijks aan bod komen. Ook in Duitsland, Italië, Hongarije en Litouwen ontstaan kleine groepen van gelijkgestemde wetenschappers, die de uitgangspunten van de culturele criminologie omarmen. Sinds 2005 bestaat het Engelstalige tijdschrift

Crime, Media, Culture, een succesvol en inspirerend tijdschrift op het gebied van cultuur en criminaliteit, dat in belangrijke mate heeft bijgedragen aan de internationalisering van de culturele criminologie.

Het grote aantal publicaties op het gebied van de culturele criminologie sinds 1995 toont niet alleen dat er behoefte is aan meer diepgaande kennis over en betere theoretische verklaringen van deviant gedrag, maar illustreert ook het feit dat steeds meer wetenschappers, ook buiten de criminologie, de vertrekpunten van deze stroming beginnen te waarderen. Inmiddels is de culturele criminologie een vast onderdeel van criminologische tekstboeken, wordt het vak 'culturele criminologie' op tal van universiteiten gedoceerd, en zijn de oorspronkelijke inzichten in uiteenlopende studies en onderzoek verder ontwikkeld (o.a. Presdee, 2002; Hayward, 2004; Ferrell, Hayward & Young, 2008; Hayward & Presdee, 2010; Hamm, 2013; Linneman, 2016).

Culturele criminologie in de Lage Landen

In 2003 begon in Nederland een kleine groep criminologen informele huiskamerbijeenkomsten te houden. Dit waren zogenoemde 'culturele diners' bij de redactieleden thuis, waarbij gerechten en dranken uit onder meer de Russische, Argentijnse, Chinese of Limburgse keuken werden gecombineerd met een rijk menu aan criminologische onderwerpen. De eerste bijeenkomst vindt plaats bij Frank Bovenkerk in Amsterdam, en wordt bijgewoond door Amsterdamse, Utrechtse en Rotterdamse criminologen. Op de agenda staat de vraag naar de relevantie van de Angelsaksische culturele criminologie voor het Nederlandse taalgebied in een tijd waarin de 'mainstream' criminologie zich vooral bedient van kwantitatieve onderzoeksmethoden en louter als instrument van beleid nog bruikbaar lijkt. Illustratief voor deze situatie is de volgende passage in de inleiding van het themanummer *Mensen van Vlees en Bloed* uit 2008 van het *Tijdschrift voor Criminologie*, het op dat moment belangrijkste tijdschrift in de Nederlandstalige criminologie:

'In de criminologie lijkt de interactie met de "echte" werkelijkheid en met "mensen van vlees en bloed" soms ver te zoeken. Dit verklaart de onvrede onder sommige criminologen over de staat van de criminologie, waarin kwantitatief onderzoek een dominante positie inneemt. (...) Nooit eerder werd zo massaal gereageerd op een oproep tot het indienen van voorstellen tot bijdragen aan een themanummer van TvC. Er kwamen bijna vijftig opzetten binnen' (Kleemans, Korf & Staring, 2008: 323).

De eerste vergadering in Amsterdam wordt gevolgd door informele bijeenkomsten in de huiskamers van culturele criminologen uit Den Haag, Amstelveen, Rotterdam en Utrecht. De groep raakt steeds enthousiaster over de nieuwe ontwikkelingen van het vakgebied en de frisse wind die hierbij uit het buitenland waait. In de loop der jaren groeit het gezelschap gestaag met PhD-kandidaten en criminologen uit Nederland en Vlaanderen. De discussieonderwerpen worden hierdoor ook meer divers: van muziek als martelwerktuig tot de leefwereld van hackers. De kritische blik op en het intellectuele verzet tegen een wetenschappelijke

discipline waarin onvoldoende wordt erkend dat feiten niet voor zichzelf spreken, maar altijd in het licht van theorieën en paradigma's betekenis krijgen, blijven in de huiskamerdiscussies centraal staan. Jock Young (2004) en Roger Matthews (2010) spreken in dit verband respectievelijk van een 'voodoo-criminologie' en van een 'so what?-criminologie', termen waarmee ze de enorme reductie van complexiteit bekritisieren door een positivistische wetenschapsbeoefening die zich louter bedient van de principes van de statistiek en de regels van de wiskunde. Uiteindelijk wordt de daad bij het woord gevoegd en wordt het Centrum Culturele Criminologie opgericht. In de Engelstalige mission statement schrijven de oprichters van dit nieuwe centrum: *'Our mission is to be a leading centre for cultural criminology and to provide an intellectually challenging and supportive environment in both its teaching and research.'*

In 2004 wordt op het jaarcongres van de *European Society of Criminology* in Amsterdam voor het eerst een panelsessie over culturele criminologie gehouden. Drie jaar later, in 2007, organiseert het Centrum Culturele Criminologie in Utrecht het eerste Nederlandstalige culturele criminologische congres onder de naam 'Mozaïek van de Culturele Criminologie'. Een jaar later verschijnt de eerste Nederlandstalige bundel *Culturele criminologie* (Siegel, Van Gemert & Bovenkerk, 2008). In deze bundel wordt niet alleen de culturele criminologie als een nieuwe denkrichting geïntroduceerd, maar worden ook concrete voorbeelden van kwalitatief onderzoek binnen deze discipline gepresenteerd, waaronder studies naar de verhouding tussen misdaad en jeugdcultuur, misdaad en de stad, en onderwerpen als gangs (Robby Roks), kunst (Jojada Verrips), pedofilie (Juil Gooren) en eergerelateerd geweld (Janine Janssen). In de inleiding schrijven de samenstellers van de bundel:

'Culturele criminologie legt het accent op groepen, fenomenen en percepties, maar ook op menselijke gevoelens, angsten en fascinaties met misdaad. Het doet niet ter zake of dit vroeger reeds werd gedaan, al dan niet onder een andere vlag. Wat wel van belang is, is dat de eenzijdigheid van criminologie wordt doorbroken en dat het vak nieuwe impulsen krijgt' (Siegel, Van Gemert & Bovenkerk, 2008: 10).

Na 'Mozaïek van de Culturele Criminologie' wordt er eens in de twee jaar een cultureel criminologisch congres georganiseerd, aanvankelijk volledig in het Nederlands, de laatste jaren ook in het Engels. Een belangrijke reden hiervoor is de toenemende samenwerking tussen continentale en Angelsaksische collega's. Zo brengt het *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* in 2014 het themanummer 'Verzet' uit. Dit nummer is de weerslag van het gelijknamige congres aan de Vrije Universiteit Amsterdam in 2013. In het themanummer zijn verschillende Engelstalige stukken opgenomen, waaronder die van Tony Jefferson, Jonathan Ilan, en Keith Hayward met Marc Schuilenburg. Een ander goed voorbeeld van de internationale samenwerking is het PhD-programma 'Doctorate in Cultural and Global Criminology' in het kader van Erasmus Mundus-projecten, waarin docenten van de universiteiten van Utrecht, Kent, Boedapest en Hamburg meer dan 25 promotieonderzoeken hebben begeleid. Een ander aansprekend voorbeeld van de internationale samenwerking is het op migratievraagstukken gerichte

Master-programma IMARC, dat wordt aangeboden door de Erasmus Universiteit Rotterdam, de University of Kent en de Universiteit Gent. Ook hebben Nederlandse en Vlaamse culturele criminologen hun eigen afdeling binnen de Nederlandse Vereniging Criminologie en houden ze culturele criminologische panels bij de jaarlijkse *European Society of Criminology* en de *American Society of Criminology*. Het Criminologische Master-programma *Global Criminology* van de Universiteit van Utrecht is zelfs volledig gebaseerd op de culturele criminologie.

Theoretische invalshoeken

Hoewel de culturele criminologie niet meer weg is te denken uit het academische landschap van Nederland en België, is het goed om enkele van haar theoretische inzichten kort tegen het licht te houden. Want: hoe kijken culturele criminologen nu aan tegen onze laatmoderne cultuur? Welke relaties worden er in de culturele criminologie gelegd tussen de verschillende aspecten van die cultuur en wat zijn methoden van empirisch onderzoek die hiernaar worden verricht? We beperken ons tot vier theoretische invalshoeken die de afgelopen jaren zijn uitgediept in het *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* en aanverwante tijdschriften en boeken in de culturele criminologie.¹

Een eerste punt van aandacht in de culturele criminologie is het neoliberale denken, dat via de markt dwars door de politiek en gemeenschap loopt. Internationale auteurs als Wendy Brown (2006; 2015), David Harvey (2005) en Quinn Slobodian (2018) hebben laten zien dat het neoliberalisme niet langer vasthoudt aan het liberale principe van *laissez-faire*. Het veronderstelt een overheid die niet alles op haar beloop laat, maar juist een sterke staat, die stuurt en aanjaagt, bijvoorbeeld door quasi-marktwerking te injecteren in gebieden die hiervoor nooit in economische zin werden gedefinieerd. Een goed voorbeeld hiervan is de handhaving van criminaliteit en overlast, waarin het neoliberale denken heeft geleid tot de deregulering, uitbesteding en privatisering van voorheen klassieke overheidstaken. Veiligheid is – door overheidsingrijpen – een markt geworden en de angst voor criminaliteit wordt voortdurend op grote schaal geëxploiteerd tegen tal van bevolkingsgroepen, waaronder drugsgebruikers (Pardal, 2016) en Marokkaanse jongeren (Bouabid, 2016). Om die neoliberale moraal te duiden, breken de Britse culturele criminologen Steve Hall en Simon Winlow in *Revitalizing Criminological Theory* (2015) een lans voor een, wat zij noemen, 'ultra-realisme'. Voortbouwend op het werk van psychoanalytici als Jacques Lacan en Slavoj Žižek, en stromingen als het feminisme en de neurowetenschappen schetsen ze een framework om zowel de 'economische logica' als het 'competitief-narcisme' en de 'schade' die het neoliberalisme produceert, beter te begrijpen. Tegenwoordig hebben we namelijk

1 Een andere interessante invalshoek in diverse themanummers en losse bijdragen in het *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* is het systematisch wegstreken van bepaalde misstanden en het gebruik van taal daarbij, denk bijvoorbeeld aan het ontkennen van dopinggebruik in de sport en het stilzwijgen van seksueel misbruik in de kerk. Ook de aandacht van de MeToo-beweging voor seksueel grensoverschrijdend gedrag past in deze invalshoek, net als de bestrijding van ongelijkheid tussen zwart en wit door *Black Lives Matter*.

van alles een object gemaakt dat kan worden verkocht en worden we voortdurend aangemoedigd om te blijven consumeren. In dit alles lijkt exces de nieuwe norm geworden, van de 'blingbling' in de rapmuziek (Goverts & Roks, 2020) en het buitensporige beloningsbeleid van bestuurders (Van Stokkom, 2018), tot het eten van dieren in industriële hoeveelheden (Janssen, 2019).

Nauw hiermee verbonden is een proces van securitisering, waarin steeds meer gebieden vanuit het begrip 'veiligheid' (gezin, zorg, school, verenigingsleven) worden benaderd en veiligheidstechnieken ook op steeds ruimere schaal worden toegepast (Simon, 2007; Crawford, 2009; Schuilenburg, 2015). Opvallend hierbij is, dat het obsessieve streven naar meer veiligheid haaks staat op de flinke daling van het zelfgerapporteerd slachtofferschap en de geregistreerde criminaliteit in Nederland en de ons omringende landen. Hoewel het volgens het CBS objectief steeds veiliger wordt, blijven politici en conservatief criminologen de mens benaderen als een wezen dat in wezen slecht is en voortdurend zijn eigenbelang nastreeft. Zo staat het veiligheidsbeleid vooral in het teken van stevig optreden en hard straffen, en gaat het gepaard met een onversneden harde oorlogstaal tegen alles wat van de norm afwijkt (Schuilenburg & Van Swaaningen, 2013). Culturele criminologen hebben erop gewezen dat veiligheid meer behelst dan de afwezigheid van gevaar ('zonder zorg zijn') en dat positieve gedragseigenschappen als empathie en altruïsme diep verankerd zijn in de natuur van de mens (zie ook: Bregman, 2019). In de bundel *Positive Criminology* (Schuilenburg, Van Steden & Oude Breuil, 2014) en het themanummer 'Positieve veiligheid' van het *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* uit 2016, stellen de samenstellers ervan dat veiligheid zowel negatief – het bestrijden van criminaliteit en overlast – als positief kan worden ingevuld. In het laatste geval gaat het om het creëren van geborgenheid en vertrouwen, zodat mensen zich prettig en op hun plek voelen. In dit verband pleit Jan Dirk de Jong (2016) voor de inzet van positieve rolmodellen voor risicojeugd en hebben Richard Staring en Mieke Kox laten zien hoe onrechtmatig verblijvende vreemdelingen een *safe haven* kan worden geboden, waar zij, zo schrijven deze auteurs, 'vrijelijk en zonder angst voor aanhouding en mogelijke uitzetting kunnen verblijven' (2016: 85).

Een derde element in onze laatmoderne cultuur dat steeds meer aandacht van culturele criminologen krijgt, is de voortschrijdende digitalisering in alle aspecten van ons leven, via big data, machine learning en het internet der dingen. Hierdoor ontstaan zowel relatief nieuwe vormen van criminaliteit (internetfraude, sexting, het verspreiden virussen), als digitaal georiënteerde subculturen (hackers). Tegelijk gebruiken politie en justitie in toenemende mate ICT-applicaties en andere technologische hulpmiddelen om criminaliteit te voorkomen ('predictive policing') of om recidive te voorspellen (Compas, RISC). Dit alles wordt in de culturele criminologie vanuit verschillende theoretische perspectieven bestudeerd, waaronder de constructivistische lens van de actor-netwerktheorie (Latour, 2005) en het klassieke raamwerk van de sociale labelingbenadering (Becker, 1963; Goffman, 1959). Zo spreekt Wytske van de Wagen in *From Cybercrime to Cyborg Crime* (2018) van een hybride crimineel actor-netwerk, dat niet uitsluitend wordt aangestuurd door de mens noch door de technologie. Andere culturele criminologen hebben laten zien dat 'stigmatiserende processen' (Goffman, 1968) kunnen optreden bij het voorspellen van criminaliteit en recidive omdat in de software

die hiervoor wordt gebruikt tal van *biases* 'ingebakken' kunnen zitten, variërend van selectiviteit op basis van sociaaleconomische status (Van Eijk, 2017) tot het gebruik van vuile data (Das & Schuilenburg, 2020).

Tot slot, en dat is het vierde element van onze laatmoderne cultuur, blijft de rol van media en populaire cultuur een belangrijk aandachtspunt voor de Nederlandse culturele criminologie. In het eerste nummer van het *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* werd gesteld dat media en populaire cultuur unieke bronnen van kennis zijn, die nauw zijn verbonden met onze actualiteit, met de vraag naar onze culturele en politieke situatie. In dat verband zijn in de afgelopen jaren talloze nieuwe fenomenen onderzocht in onze populaire cultuur. Zo hebben Robby Roks en Jolijn van der Schoot (2019) laten zien hoe Nederlandse extreemrechtse groepen sociale media gebruiken om zowel hun ideologie uit te dragen, als om een groepsidentiteit te construeren en op te roepen tot vormen van verzet. Veerle Pashley (2015) heeft onderzocht waarom er sinds de jaren 1960-1970 een toegenomen tolerantie is ten aanzien van extreem geweld in films. Ook is gekeken naar de manier waarop de Islamitische Staat (IS) media als het online glossy magazine *Dabiq* gebruikt om westerse moslims te rekruteren voor de strijd in Syrië, Irak en in westerse landen (Geelhoed e.a., 2017). Hoe verschillend de uitkomsten van deze onderzoeken ook zijn, de thematiek van cultuur, deviantie en sociale controle staat hierin steeds centraal.

Culturele methodologie

Het is belangrijk om te onderkennen dat een 'typische' culturele criminologische methodologie niet bestaat. In de praktijk hanteren culturele criminologen juist diverse en zeer uiteenlopende onderzoeksmethoden, variërend van (multi-site) participerende observatie tot formele interviews en van contentanalyse van internetsites tot narratieve en visuele methoden. Culturele criminologen maken hierbij gebruik van inzichten uit andere disciplines. Er is echter wel een gemene deler, en die heeft te maken met de voorhanden zijnde kwalitatieve etnografische onderzoeksmethoden die tot doel hebben minder vanzelfsprekende, vaak verborgen werelden binnen te komen. Denk daarbij aan de georganiseerde criminaliteit, gangs, en witteboordencriminelen. Het idee is zo dicht mogelijk bij het object van studie te komen, om zo niet alleen deviant gedrag, maar ook dagelijkse routines, sociale contacten en vooral de emoties die daarmee gepaard gaan te verklaren: angst, verdriet, fascinatie, woede. Het gaat hier dus niet alleen over daders en slachtoffers, maar evenzeer over hun sociale wereld, de context waarbinnen delicten worden gepleegd, en netwerken en relaties die hierbij worden gecreëerd.

We lichten hier vier methoden uit om op die manier aandacht te vestigen op de verscheidenheid aan onderzoeksmethoden binnen de culturele criminologie: (1) mobiele etnografie, (2) (auto)biografieën, (3) narratieve/visuele en (4) digitale onderzoeksmethoden.

Het huidige onderzoek in de culturele criminologie vindt meestal plaats in een dynamische omgeving en daarmee wordt 'mobiele etnografie', dat wil zeggen: het bestuderen van menselijke interacties in verschillende settingen en het bestuderen van de bewegingen (*transnational flows*) van personen, goederen en ideeën, steeds belangrijker (Hannerz, 2003). Met deze methode kunnen onderzoekers

de route volgen van verschillende consumptiegoederen, die loopt via complexe transnationale productie, distributie en kleinhandelsnetwerken (Friedberg, 2001; Siegel, 2006). Ook wordt deze methode steeds vaker toegepast in het bestuderen van onderwerpen als migratiegolven (Siegel, 2019), mobiel banditisme (Siegel, 2014) en mensensmokkel (Sanchez, 2015; Zhang, 2008).

Het culturele criminologische onderzoek beperkt zich niet alleen tot de etnografie. Ook *in-depth* bestudering van personen en de interpretatie hierbij van sociale fenomenen via biografieën wordt steeds populairder. De biografische methode is allesbehalve nieuw. Zo was het klassieke werk *The Polish Peasant in Europe and America* van William Thomas en Florian Znaniecki (1918-1920) over Poolse immigranten en hun families voor een belangrijk deel gebaseerd op de autobiografie van Wladek Wiszniewski. Ook de Franse filosoof en antropoloog Claude Levi-Strauss, vader van de structurele antropologie, toonde zich een groot voorstander van deze methode (1943). In de criminologie wordt de biografie vooral geassocieerd met de Chicago School, die deze methode veelvuldig gebruikte onder de noemer van *life history research* (o.a. Shaw, 1930; Sutherland, 1937). Hoewel de biografische onderzoeksmethode zich lang in een grote populariteit mocht verheugen, werd ze in de jaren 1950-1980 overschaduwd door kwantitatieve benaderingen van criminaliteit. Maar in de laatste decennia maakt de biografie een opvallende comeback (Decorte & Zaitch, 2010: 362-374). Zo worden (auto)biografische methoden sinds midden jaren 1990 toegepast in het bestuderen van criminele carrières (Gambetta, 1995), de geschiedenis van georganiseerde misdaad (Bovenkerk, 2001), de rol van de vrouw in criminele ondernemingen (Bovenkerk, 2006), en het levenspad van individuele criminelen (Van Gemert, 2011). In 2012 bracht het *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* een themanummer uit over boevenbiografieën, met daarin bijdragen van onder meer Frank van Gemert, Wim Huisman en Boris van der Swaan (Van Gemert & Van Swaaningen, 2012).

Biografische methoden worden vaak in verband gebracht met narratieve/visuele methoden van onderzoek: het gaat namelijk over (levens)verhalen van personen. De narratieve culturele criminologische methode benadrukt de waarde van verhalen omdat deze zowel constitutief zijn voor het spreken over criminaliteit als dat ze bepaalde vormen van criminaliteit construeren. Daarbij geven verhalen – van personen tot media en instituties – beter inzicht in de gevoelens, motivaties, twijfels en belemmeringen die hierbij leven (Carrabine, 2016; Verde, 2017). Een belangrijke reden waarom culturele criminologische onderzoekers steeds vaker kiezen voor visuele onderzoeksmethoden heeft te maken met het feit dat ze hierdoor zowel meer als rijkere data kunnen verzamelen. Zo voelen respondenten zich op hun gemak bij dit type onderzoek en uiten ze zich daardoor uitgebreider, of het nu gaat om een interview of een experimentele survey die verwerkt is in een virtuele omgeving. In Nederland heeft Gabry Vanderveen (2016) de meerwaarde beschreven van het gebruik van visueel materiaal, ook wel *visual research of image-based methodologies* genoemd, voornamelijk van foto's, tekeningen, schilderijen en videoproducties in kwalitatief onderzoek.

Tot slot willen we ingaan op digitale methoden, waaronder digitale etnografie (Murthy, 2013), virtuele etnografie (Hine, 2000) en netnografie (Kozinets, 2010). Met de komst van het internet en de toenemende 'virtualisering' van het dagelijks leven wordt steeds meer etnografisch onderzoek verricht in een virtuele

ruimte, waaronder Facebook, YouTube en Twitter. Deze sociale media zijn een relatief onontgonnen bron voor onderzoek en leveren in toenemende mate criminologisch relevante informatie op. In combinatie met *Critical Discourse Studies* (CDS) en *Social Media Etnografie* (SME) is dit een van de snelst groeiende onderzoeksmethoden onder jonge culturele criminologen, waarbij niet alleen aandacht is voor wat er online gebeurt, maar ook hoe dit offline doorwerkt (Nagy, 2016).

Significant others en de 'neven' van de culturele criminologie

Elke nieuwe stroming in de sociale wetenschappen is gebaseerd op reeds bestaande ideeën en theorieën, heeft vaak een lange voorgeschiedenis, en wordt meestal met wantrouwen ontvangen (Schuilenburg & Van Swaaningen, 2013). De culturele criminologie heeft in de afgelopen decennia hetzelfde traject doorlopen en daarin kunnen twijfel en kritiek de gedachte- en theorievorming binnen deze stroming alleen maar scherper maken. Daarom laten we in deze bundel *significant others* aan het woord over hun ervaringen met theoretisch onderzoek, onderzoeksmethoden, hun ethische overwegingen, persoonlijke inspiratie en de obstakels en dilemma's die ze onderweg tegenkwamen.

In het gelijknamige themanummer van het *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* uit 2019, maken Tom Daems en Bas van Stokkom een instructief onderscheid tussen een 'klassieker' en een 'significant other'. Beide categorieën hoeven niet samen te vallen en kunnen elkaar zelfs uitsluiten. Of een auteur betekenisvol wordt geacht voor een wetenschappelijke discipline, zo schrijven Daems en Van Stokkom, is 'afhankelijk van de relevante context: de vraagstukken waarop wetenschappers zich toeleggen, het mens- en maatschappijbeeld waar zij aan hechten, het paradigma waartoe zij zich bekennen, enzovoort' (2019: 4). In datzelfde themanummer verwoorden ze ook de moeilijkheden die zich voordoen bij het selecteren van de 'significant others' voor de culturele criminologie wereldwijd – en die in Nederland en Vlaanderen in het bijzonder.

Bij de samenstelling van deze bundel zijn we pragmatisch te werk gegaan door alle personen die in de afgelopen tien jaargangen van het *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* zijn geïnterviewd in de rubriek 'Significant other' een plek te bieden. De consequentie hiervan is dat de bundel veel bekende namen bevat, maar ook dat veel aansprekende wetenschappers ontbreken. Ondanks de grote diversiteit van wetenschappers die aan bod komt, willen we niet claimen hiermee alle 'significant others' voor de culturele criminologie te hebben gesproken. Soms was een interview simpelweg niet mogelijk, bijvoorbeeld omdat de hoofdpersoon niet meer in leven was.² Een andere keer meende de redactie dat de persoon in kwestie nog te wetenschappelijk actief was om een enigszins afgerond beeld te kunnen bieden van zijn of haar inzichten. Zo krijgen natuurkundigen hun belangrijkste inzichten vaak op jonge leeftijd, sociaalwetenschappers op latere leeftijd. Ook valt het op dat er relatief weinig vrouwen en auteurs uit etnische minderheden

2 Zo werd een uitgebreide bespreking van het werk van Stanley Cohen en zijn invloed op de culturele criminologie verwerkt in een boekbespreking door René van Swaaningen (2017).

in deze bundel aan het woord komen. In dat opzicht vormt deze verzameling van interviews een weerspiegeling van de – tot voor kort – heersende wetenschappelijke verhoudingen in de sociale wetenschappen in het algemeen en de criminologie in het bijzonder. Positief geformuleerd, we hopen – en gaan ervan uit – dat in de komende jaargangen van het tijdschrift nieuwe ‘significant others’ aan bod zullen komen.

Bij de opzet van de bundel hebben we de ‘significant others’ in drie onderdelen opgedeeld. In het eerste deel komen wetenschappers aan bod die in belangrijke mate hebben bijgedragen aan de hiervoor genoemde theorievorming in de culturele criminologie, waaronder Jock Young, Howard Becker, John Braithwaite, David Garland, Herman Bianchi en Hans Boutellier. In het tweede deel van de bundel zijn wetenschappers opgenomen die, naast andere onderwerpen, dieper ingaan op de ins en outs van de onderzoeksmethoden die in de culturele criminologie worden toegepast. Ook hier laten de interviews met onder meer André Köbben, David Brotherton, Frank Bovenkerk en Pieter Spierenburg zien dat de culturele criminologie in methodologisch opzicht niet onder één specifieke noemer is te vatten.

In het derde en laatste deel van de bundel zijn ‘de neven en nichten’ van de culturele criminologie verzameld en het is – tot slot – nodig iets meer over deze benaming te zeggen. De term ‘neven van de culturele criminologie’ werd door emeritus-hoogleraar criminologie Henk van de Bunt geïntroduceerd tijdens het eerste Nederlandstalige culturele criminologische congres in 2017, toen hem de vraag werd gesteld of hij zichzelf als een culturele criminoloog beschouwde. In antwoord hierop antwoordde Van de Bunt dat hij weliswaar veel sympathie had voor de culturele criminologie, maar dat hij het liefst als neefje van de familie wilde worden gezien. Om enige systematiek in de grote groep ‘neven en nichten van de culturele criminologie’ aan te brengen, zou deze tak van de familie – met enige ironie – opgedeeld kunnen worden in: a) degenen die cultureel criminologisch onderzoek verrichten, maar volhouden dat ze geen culturele criminologen zijn (o.a. Henk van de Bunt); b) degenen die simpelweg niet weten/wisten dat ze culturele criminologen zijn (o.a. Constantijn Kelk, Kees Schuyt); en c) degenen die graag willen aansluiten bij de culturele criminologie, maar menen dat ze nog onvoldoende kennis hebben over deze stroming (Yakov Gilinski).

Kort en goed, wie de interviews in deze bundel leest, kan zich niet aan de indruk onttrekken dat de culturele criminologie springlevend is en bestaat uit een indrukwekkende verzameling van theorieën, methoden en onderzoeksonderwerpen. Op naar de volgende tien jaar!

Literatuur

- Becker, H.S. (1963), *Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press.
- Bouabid, A. (2016), De Marokkanenpaniek: de sociale constructie van 'Marokkanen' als folk devils. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 6(1), 82-99.
- Bovenkerk, F. (2001), *Misdaadprofielen*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Bovenkerk, F. (2006), *La Bella Bettien: het levensverhaal van een Nederlandse go-between voor de Colombiaanse drugskartels*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Bregman, R. (2019), *De meeste mensen deugen. Een nieuwe geschiedenis van de mens*. Amsterdam: De Correspondent.
- Brown, W. (2006), American Nightmare: Neoliberalism, Neoconservatism, and De-Democratization. *Political Theory*, 34(6), 690-714.
- Brown, W. (2015), *Undoing the Demos. Neoliberalism's Stealth Revolution*. New York: Zone Books.
- Carrabine, E. (2016), Picture this: Criminology, image and narrative. *Crime, Media, Culture*, 12(2), 253-270.
- Crawford, A. (2009), Governing through anti-social behaviour. Regulatory challenges to criminal justice. *The British Journal of Criminology*, 49(6), 810-831.
- Daems, T. & B. van Stokkom (2019), Significante denkers en hun oeuvre. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 9(1), 3-13.
- Das, A. & M. Schuilenburg (2020), 'Garbage in, garbage out': Over predictive policing en vuile data. *Beleid en Maatschappij*, 47(3), 254-268.
- De Jong, J.D. (2016), Positief veiligheidsbeleid ook mogelijk met oorlogstaal? *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 6(3), 104-109.
- Decorte, T. & D. Zaitch (2016), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*. Leuven, Den Haag: Acco.
- Eijk, G. van (2017), Socioeconomic marginality in sentencing: The built-in bias in risk assessment tools and the reproduction of social inequality. *Punishment & Society*, 19(4), 1-19.
- Ferrell, J. & C. Sanders (eds.) (1995), *Cultural Criminology*. Boston: Northeastern University Press.
- Ferrell, J. (1999), Cultural Criminology. *Annual Review of Sociology*, 25(1), 395-418.
- Ferrell, J., K. Hayward & J. Young (2008), *Cultural Criminology, an Invitation*. Newbury Park: Sage.
- Friedberg, S. (2001), On the trail of the global green bean: methodological considerations in multi-site ethnography. *Global Networks*, 1(4), 353-368.
- Gambetta, D. (1993), *The Sicilian Mafia: The Business of Private Protection*. Cambridge: Harvard University Press.
- Geelhoed, F., L. van Wieringen & K. van den Akker e.a. (2017), Hoe IS-glossy Dabiq harten van westerse moslims wint. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 7(2), 81-98.
- Gemert, F., van (2011), *Van prison gang tot TBS. Biografie van een gewelddadig man*. Meppel: Just Publishers.
- Gemert, F., van & R. Van Swaaningen (2012), Boevenbiografieën. Een introductie op dit themanummer. *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 2(3), 3-16.
- Goffman, E. (1959), *The Presentation of Self in Everyday Life*. London: Penguin Books.
- Goffman, E. (1968), *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. London: Penguin.
- Goverts, R.A. & R. Roks (2020), 'Proosten met champagne, heel m'n libi is nu duur': opzichtige consumptie in Nederlandse rap. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 10(2), te verschijnen.
- Hall, S. & S. Winlow (2012), *Revitalizing Criminological Theory. Towards a New Ultra-Realism*. London/New York: Routledge.

- Hamm, M. (2013), *The Spectacular Few: Prisoner Radicalization and the Evolving Terrorist Threat*. New York: NYU Press.
- Hannerz, U. (2003), Being there ... and there ... and there! Reflections on multi-site ethnography. *Etnography*, 4(2), 201-216.
- Harvey, D. (2005), *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Hayward, K. & M. Presdee (eds.) (2010), *Framing Crime: Cultural Criminology and the Image*. London: Routledge.
- Hayward, K. (2004), *City Limits: Crime, Consumer Culture and the Urban Experience*. London: Cavendish Press.
- Hine, C. (2000), *Virtual Ethnography*. London: Sage.
- Janssen, J. (2019), *Waarom de criminologie mij dierbaar is. Een persoonlijk pleidooi voor non-speciesisme*. Den Haag: Boom Criminologie.
- Kleemans, E., D. Korf & R. Staring (2008), Mensen van vlees en bloed Kwalitatief onderzoek in de criminologie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 50(4), 323-336.
- Kozinets, R.V. (2010), *Netnography: Doing ethnographic research online*. London: Sage.
- Latour, B. (2005), *Reassembling the social. An introduction to actor-network-theory*. New York: Oxford University Press.
- Levi-Strauss, C. (1943), Review of Leo Simmons's Sun Chief. *Social Research*, 10, 515-517.
- Linneman, T. (2016), *Meth Wars. Police, media, power*. New York: New York University Press.
- Matthews, R.A. (2010), The construction of 'So What?' criminology: a realist analysis. *Crime Law Social Change*, 54, 125-140.
- Murthy, D. (2013), Muslim punk'music online: piety and protest in the digital age. In: K. Salhi (ed.), *Music, culture and identity in the Muslim world*. Abingdon: Taylor and Francis, 160-177.
- Nagy, V. (2016), Transnationale netwerken van migranten online. In: T. Decorte & D. Zaitch (eds.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*, Leuven: Acco, 442-443.
- Oude Breuil, B.C. (2011), Alles stroomt...? *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 0(1), 18-33.
- Pardal, M. (2016), Cannabis Social Clubs through the lens of the drug user movement. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 6(2), 47-58.
- Pashley, V. (2015), Horror in mainstream en cult cinema: is het genre extremer geworden? *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 5(2), 38-49.
- Presdee, M. (2002), *Cultural Criminology and the Carnival of Crime*. London: Routledge.
- Roks, R. & J. van der Schoot (2019) Het aanpassingsdilemma online: een verkennend onderzoek naar extreemrechts op social media. *Tijdschrift voor Criminologie*, 61(3), 225-245.
- Sanchez, G. (2015), *Human smuggling and border crossing*. London: Routledge.
- Schuilenburg, M. & R. van Swaaningen (2013), Veiligheid in een laatmoderne cultuur. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 3(2), 109-122.
- Schuilenburg, M. (2015), *The Securitization of Society: Crime, Risk, and Social Order*. New York: New York University Press.
- Schuilenburg, M., D. Siegel, R. Staring & R. van Swaaningen (2011), Over cultuur en criminaliteit. *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 0(1), 3-17.
- Schuilenburg, M., R. Staring & R. van Swaaningen (2018), Cultural Criminology Going Dutch: On Culture, Methodology and Research Agendas. In: K. Hayward (ed.), *Cultural Criminology*. Abingdon: Routledge, 252-272.
- Schuilenburg, M., R. Van Steden & B. Oude Breuil (2014), *Positive Criminology. Reflections on Care, Belonging and Security*. The Hague: Eleven International Publishing.
- Shaw, C. (1930), *The Jack-Roller: A Delinquent Boy's Own Story*. Chicago: University of Chicago Press.

- Siegel D. & D. Zaitch (2015), *Cultural Criminology Utrecht Style*. In: F. Jong, et al. (eds.), *Overarching Views of Crime and Deviancy. Rethinking the Legacy of the Utrecht School*. The Hague: Eleven International Publishing.
- Siegel, D. (2006), De parallelle markt voor bloeddiamanten. *Agora*, 22(3), 15-19.
- Siegel, D. (2014), *Mobile banditry. East and Central European Itinerant Criminal Groups in the Netherlands*. The Hague: Eleven International Publishing.
- Siegel, D. (2019), *Dynamics of solidarity. Consequences of the 'refugee crisis' on Lesbos*. The Hague: Eleven International Publishing.
- Siegel, D., F. van Gemert & F. Bovenkerk (2008), *Culturele criminologie*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Simon, J. (2007), *Governing through crime. How the war on crime transformed American democracy and created a culture of fear*. Oxford: Oxford University Press.
- Slobodian, Q. (2018), *Globalists: The End of Empire and the Birth of Neoliberalism*. Cambridge: Harvard University Press.
- Staring, R. & M. Kox (2016), Safe havens voor onrechtmatig in Nederland verblijvende vreemdelingen. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 6(3), 71-90.
- Stokkom, B. van (2018), De anomie van machtsillussies. Onbegrensde ambities in de 'risk and win'-zakenwereld. *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 8(1), 54-77.
- Sutherland, E. (1937), *The Professional Thief*. Chicago: University of Chicago Press.
- Swaaningen, R. van (2011), Jock Young. *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 0(1), 104-108.
- Swaaningen, R. van (2017) Overdrijven en ontkennen. Over de criminologische erfenis van Stanley Cohen. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 7(1), 121-133.
- Thomas, W. & F. Znaniecki (1918-1920), *The Polish Peasant in Europe and America*. Chicago: University of Chicago Press (5 volumes).
- Vanderveen, G. (2016), Zal ik je eens wat laten zien? Over visuele onderzoeksmethoden. *Justitiële verkenningen*, 42(1), 95-115.
- Verde, A. (2017), Narrative criminology: Crime as produced by and re-lived through narratives. In: N. Rafter & E. Carrabine (eds.), *Oxford Research Encyclopedia of Crime, Media, and Popular Culture* (vol. 3). Oxford: Oxford University Press.
- Wagen, W., van der (2018), *From cybercrime to cyborg crime: An exploration of high-tech cybercrime, offenders and victims through the lens of Actor-Network Theory*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Young, J. (2004), Voodoo criminology and the number games. In: J. Ferrell, K. Hayward, W. Morrison & M. Presdee (eds.), *Cultural Criminology Unleashed*. London: Glasshouse Press.
- Zhang, S. (2008), *Chinese human smuggling organizations: Families, social networks, and cultural imperatives*. Stanford: Stanford University Press.